

LES 5: FOCUSGROEPEN

Leerdoelen

- Definitie van focusgroep kunnen geven
- Gemeenschappelijke en onderscheidende kenmerken van focusgroep en kwalitatief interview kunnen noemen
- Voordelen van focusgroep in vergelijking met attitudenmetingen in gesloten vragenlijsten kennen
- Kenmerken en voordelen van focusgroep kunnen toepassen op concrete onderzoeksvoorbeelden
- Weten wanneer en waarom je best focusgroep kunt kiezen als methode van dataverzameling
- Weten hoe je goed onderzoek met focusgroepen stapsgewijs opzet
- stappen en aandachtspunten in focusgroep onderzoek kunnen herkennen en beoordelen in concrete onderzoeksvoorbeelden

ALGEMEEN: METHODEN VAN DATAVERZAMELING, ZELFRAPPORTAGE

ONDERZOEKSVRAAG	METHODE VAN DATAVERZAMELING
Persoonlijke beleving van mensen	Zelfrapportage-onderzoek
- Frequentie en intensiteit van bepaalde Ervaringen of meningen - Algemene verbanden	Gesloten vragenlijsten of interviews aan grotere groepen
Omstandigheden of momenten van ervaringen	Dagboekstudies
Subjectieve betekenis van de ervaringen	Ongestructureerde of 'kwalitatieve' interviews

Kwantitatief

Kwalitatief

Alleen omdat mensen je een antwoord geven op een vraag, betekent nog niet dat het antwoord waar is !

FOCUSGROEPEN

= kwalitatieve methode van dataverzameling

‘Hoe vormen mensen zich een mening in interactie met anderen in groep?’

>< naturalistische observatiestudies (‘Hoe gedragen mensen zich spontaan in natuurlijke context?’)

= doelgerichte groepsdiscussies over een bepaald onderwerp dat door een onderzoeker wordt ingeleid (= focus)

- Nadruk op
 - Natuurlijk taalgebruik
 - Sociale interacties tussen groepsleden
 - Georganiseerde groepsdiscussies
- Doel = theorievorming > toetsing
 - Vooral inductie (ook deductie)
 - Gedetailleerde beschrijvende data

- Aannname = sociaal constructionisme
 - Realiteit is geen vaststaand, objectief of enkelvoudig gegeven: participanten construeren hun sociale realiteit in interactie met anderen
- Implicaties
 - Interactie tussen groepsleden staat centraal
 - Onderzoeker heeft rol van moderator of facilitator
 - Selectie groepsleden in functie van optimale kwaliteit van de discussie
- Voordelen t.o.v. vragenlijsten en interviews
 - Participanten gebruiken alledaagse taal, studie van alledaagse kennis en vanzelfsprekendheden
 - Participanten zoeken naar gemeenschappelijkheden, studie van veelal impliciete en gedeelde aannames binnen een sociale groepering
 - Participanten verschillen van mening, studie van uitgesproken, meer bewuste of doordachte stellingen en argumenten
- Uitgangspunt = beperken van 'attitudenmetingen' in gesloten vragenlijsten aan grote groepen

Wanneer gebruiken we focusgroepen?

Primaire onderzoeksdoelen

- Bestuderen van natuurlijke conversatie in groepen
- Bestuderen hoe mensen in groepen de realiteit construeren en er consensus over bereiken

Secundaire onderzoeksdoelen

- In vroege fase onderzoek
 - Eerste stap naar vragenlijstconstructie
 - Verkenning van een problematiek
- In eindfase onderzoek
 - Verdieping van bevindingen uit kwantitatief onderzoek
 - Terugkoppeling bevindingen naar doelgroep of 'stakeholders'

DUS ...

- Geen simultaan interview van verschillende individuen
- Groepsinteractie → het geheel is meer dan de som van de delen

VOORBEELD

‘redelijk racisme’ → hoe zien alledaagse sociale interacties tussen buurtbewoners eruit en op welke wijze speelt racisme daar een rol?

Dataverzameling:

- Discussie in groepjes van autochtone bewoners met specifieke eigenschappen
- Transcripts van de groepsgesprekken, 621 pagina's geregistreerde tekst

Betooglijn:

- Mentaliteit buitenlanders is anders
- Komt voort uit het feit dat ze alles in de schoot geworpen krijgen /nergens voor hoeven betalen
- Teveel zorg leidt tot vrijblijvenheid (alleen als ze financieel moeten bijdragen, krijgen ze verantwoordelijkheid
- Kritiek op sociale voorzieningen

Stap 1

Expliciete boodschap:

Wat is de betekenis van cultuurverschil als reëel ervaringsgegeven in contact met allochtonen?

Stap 2

Impliciete boodschap:

Welke functie vervult het gebruik van 'cultuur' in gesprekken over allochtonen?

Conclusie

- In attitudenvragenlijsten verschijnt negatief oordeel over allochtonen als onredelijk vooroordeel
- Groepsgesprekken laten zien hoe bewoners zelf het samenleven met allochtonen ervaren en hoe zij hun negatieve oordelen rechtvaardigen, redenen geven
- Zo worden twijfels en tegenspraken achter negatieve oordelen zichtbaar

Hoe verloopt een focusgroep onderzoek?

Stap 1: planning onderzoek

- Probleemstelling en gezichtspunt kiezen
- Onderzoeker = moderator
 - Grijpt inhoudelijk zo weinig mogelijk in: participanten praten met elkaar
 - Houdt groep bij de les: geeft thema en grenzen aan
 - Zo nodig aandacht verdelen en dominante figuren intomen
 - Is goed voorbereid: kent het terrein en (ir)relevante inhoud
- Waarnemer of assistent zoeken en trainen
 - Technische hulp bv. cassette bedienen, ...
 - Praktische zaken zoals licht, drankjes, ...
 - Neemt notities (non-verbaal gedrag, volgorde sprekers)
 - Vertolkt of vertaalt in anders/meertalige groepen

Stap 2 en 3: participanten selecteren en groepen samenstellen (uitgebreid in boek !)

- 4 à 12 personen
- Meestal homogene groepen bv. naar sociale status, leeftijd, kennis m.b.t. onderwerp, ...
- Deelnemers kennen elkaar meestal niet goed vooraf
- Soms is dynamiek van bestaande groepen voorwerp van onderzoek (deelnemers zijn bv. collega's of actief bij zelfde vereniging)

Stap 4: aantal, timing en locatie bepalen

- Geschikte locatie
 - Niet te groot en niet te klein
 - Niet bedreigende, liefst vertrouwde omgeving
 - Goede akoestiek in de ruimte
- Positionering zitplaatsen
 - Alle deelnemers moeten elkaar kunnen zien
 - 'Dominante' deelnemers: naast moderator
 - 'Verlegen' deelnemers: tegenover moderator
- Timing: kies goed tijdstip en check concurrerende activiteiten
- Aantal en duur: 1 of meer bijeenkomsten van 1 à 2 uur

Stap 5: vragen voorbereiden (zie vorige colleges)

- Op voorhand thema afbakenen
- Lijst met topics maken
- Topics vooraf verkennen in pilot interviews met doelgroepen
- Discussiegids opstellen als leidraad
- Ruimte laten voor onvoorbereide relevante topics
- Duidelijke vragen voorleggen in alledaagse spreektaal
- Volgorde vragen bepalen: gesprek openen → inleiden → overgangsvragen maken → kernvragen → afrondende vragen

Stap 6: rol moderator tijdens gesprek

- Verduidelijking doel van gesprekken
- Stel open vragen en vermijd 'ja-nee' vragen
- Herhaal wat gezegd wordt
- Bevestig zonder goed te keuren
- Bewaak grenzen van het thema
- Reguleer zo nodig groepsdruk d.m.v. ontlasting, humor, ...
- Maak gebruik van pauzes
- Verdeel spreektijd

Extra Stap 7 en 8: gesprek opnemen en analyseren

- Rapporteur
- Audiocassettes (videotapes)
- Goede apparatuur
- Goede positionering van participanten
- Aanvullen met geschreven notities
- Non-verbale gedragingen noteren

→ nabespreking: overlopen met begeleiders en aanvulling nota's meteen na gesprek

Nieuwe variant: de online focusgroep

- Mensen ontmoeten elkaar niet in levende lijve, maar discussiëren in chatroom
- moderator is 'operator'
- 5 tot 8 participanten (vooraf gerecruteerd volgens bepaald profiel)
- meerdere chatsessies met verschillende groepen
- interactie verloopt anders
- voordeel: direct log-file